

УНГАРСКИТЕ РЕАЛИИ ИЛИ НЕПРЕВОДИМОТО В ПРЕВОДА

Йонка Найденова. Унгарските реалии в контекста на културния трансфер. София: Изток-Запад, 2012, 440 с. VIII с.

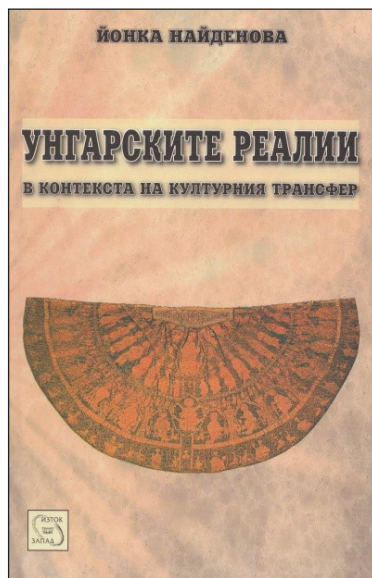
Илиана Владова

Съюз на преводачите в България

Книгата на Йонка Найденова „Унгарските реалии в контекста на културния трансфер“ е първото всеобхватно изследване в България на унгарските реалии, на онези непреводими елементи и тяхното включване чрез превода в новата лингвокултурна среда. Веднага трябва да изтъкнем, че изследваната проблематика е колкото актуална, толкова значима и сложна.

Актуалността на проблема за унгарските реалии и техния културен трансфер се определя от различни фактори и на първо място – от новото дихотомно отношение между оригинал и превод, при което преводът е изведен като диалог и взаимодействие между две култури, като интеркултурна комуникация, свидетелство, че проблемите са отнесени към новите научни направления, каквито са лингвокултурологичното, комуникативно-прагматичното и когнитивното.

Значимостта, важността на изследваните проблеми се установява от това, че въпросът за реалиите се интерпретира като преводачески и рецептивен проблем, при което се акцентира върху привнасянето и адаптацията на чуждите елементи към културния модел на приемащата среда. Това съдейства за неговото обогатяване и развитие.

Сложността на изследваната проблематика се състои в многоаспектния характер на обекта на изследването – реалитите, които нямат общоприето определение, статусът им се тълкува нееднозначно и класификацията им не е изяснена поради липса на установени критерии. Трудности се появяват и поради обстоятелството, че всъщност целият понятиен апарат, използван в книгата, се интерпретира нееднозначно в теорията на превода. Това е наложило авторката Йонка Найденова да вземе отношение по редица спорни и неизяснени въпроси, да аргументира свои тези и да предложи свои решения. Освен това тя е разширила обхвата на анализа си с оглед на унгарската националнообогатена лексика и е включила в изследователското си поле и поведенческата роля на заглавието в целевата чуждоземна среда, а така също и проникването и присъствието на преводния унгарски художествен текст с неговата национална и историческа специфичност в българското културно пространство. Проследено е и движението на превода при различни художествени текстове и в различно време. Посочва се как преводите, пренасяйки идеи и естетически ценности, сами се обновяват, развиват и движат във времето.

Предварително трябва да се изтъкне, че изследователката е преодоляла успешно всички тези трудности с висок професионализъм, със задълбочен научен анализ, с отлична библиографска осведоменост и познаване на новите тенденции в преводазнанието, с извеждане и на конкретни проблеми на художествения превод от унгарски.

Още в увода на книгата – „Културологичното битие на превода“, Найденова акцентира върху триадата език – култура – превод, в която доминира съпоставката на двете различни култури: изходната – на оригинала, и приемащата – на превода. В този план се определя и предметът на разглеждането, а именно – „езиковомаркираните елементи“, които отразяват националнокултурната специфика на Унгария. Естествено, тази специфика е белязана и от следите на времето и доколкото много от тези единици носят и историческата си специфика, не е подминат и въпросът за историческата дистанция.

За своя анализ изследователката е подбрала монолитен преводен корпус, който ѝ дава възможност да провери научната си теза и да достигне до достоверни изводи. Това са текстове, представляващи двата литературни жанра: поезия и проза, разположени във времето – XIX в. и началото на XX в., представени в оригинал и с различните им преводни версии на български език.

Структурата на книгата съответства на поставените в нея задачи и следва логиката на научното изследване: от определяне на предмета и целите на изследването към разкриването на тяхната същност и извеждането на направените изводи. Анализът е разположен в две глави със съответните параграфи, разкриващи обекта от различни аспекти.

Първата глава е посветена на характеристиката на унгарските реалии и тяхното изразяване на български. В нея се анализира самото понятие „реа-

лия“, предлагат се определения на признати теоретици на превода, поставя се акцент върху постановките на унгарски специалисти. Изследователката приема термина „реалия“ като название на явления и предмети, характерни за дадена лингвокултурна среда и отсъстващи в друга. Наред с него тя използва обозначения като: унгарска националнообогрена лексика, унгарски културно-езикови елементи, реалии-унгаризми, унгарска реалия.

Подобна е картината и с класификацията на реалиите, демонстрираща също такова разнообразие, което се базира върху двата критерия: семантичен и екстралингвистичен. Авторката приема класификацията на С. Влахов и С. Флорин, получила световно признание, като я разширява значително, включвайки в нея национална символика, празници и обичаи, поздравии и обръщения, пословици и поговорки, крилати фрази и цитати, заглавия на художествени текстове и абревиатури. В този си вид класификационната схема на реалиите е научно обоснована и може да служи за подбора и разпределението на изследваните унгарски реалии.

Специално място е отредено на предаването на реалиите при превода. Авторката подчертава непреводимостта на реалията извън контекста, защото у носителите на преводния език отсъства означеният с реалията денотат. В текста обаче всяка реалия реализира своя функция, която преводачът трябва да открие и съхрани в превода. Изследователката посочва различни преводачески похвати за предаването на реалиите, като транскрипцията/транслитерацията, субституцията и интерпретацията, прилагани в зависимост от самия текст, в който те функционират, от неговото предназначение, от епохата, в която се осъществява преводът, а така също и от субективния поглед на самия преводач. Особено внимание е отделено на транскрипцията на унгарските реалии и по-специално на собствените имена и географските названия, които имат специфичен характер, произтичащ от разликите между унгарската и българската вокална система.

Друг основен акцент е поставен върху заглавието, като носител на мета-и паратекстови функции, като ключ към смисъла, който се съдържа в самия текст. Авторката основателно подчертава, че то трябва да се тълкува и рецептира спрямо този смисъл, а така също спрямо времето, в което се осъществява преводният трансфер.

Във втората глава реалиите се разглеждат като преводачески и рецептивен проблем, при това се набляга на трансфера на тези културни ценности от една национално и исторически обособена среда в друга такава, която трябва да приеме чуждите национални символни знаци, като ги интерпретира и адаптира към своя културен код. Анализът се изгражда върху конкретната реалия пуста, която се разглежда като сборно понятие за унгарска национална специфичност, за национална идентичност. Проследява се нейното осмисляне като реалност и духовност в различни художествени текстове – поезия и проза, и

трансформирането на нейните пространствени и времеви измерения в превода на български.

Найденова се спира и на историческата характеристика на реалите като носители на националното минало. Тя проследява възпроизвеждането чрез превода на историческото минало, заложено в националнообогрените културни знаци. Тук се разглеждат въпросите на проникването на конкретни автори и творби, белязали развитието на унгарската литература през XIX и началото на XX в. и с важно значение в българското културно пространство. В случая реалите придобиват своя разширен потенциал, като носители на определени културологични пластове, национални образи, символи и представи, изграждащи националния и/или историческия колорит на художествената творба.

В заключението се подчертава, че предаването на реалите дава възможност да се открие чуждото, Другостта и да се потърсят пътищата за тяхното включване в езика на превода и в другия културен код чрез интерпретацията. Много точно е посочено, че границите на интерпретацията не са постоянни и те се променят под влияние на развитието на естетическия вкус на читателите-реципиенти, а така също и на самата приемаща култура.

Книгата има определени достойнства, които ще заинтригуват читателите ѝ.

1. За пръв път в преводознанието ни се изследва проникването и присъствието на унгарските реалии в българската чуждоезична среда, а проблемът се интерпретира не само като преводачески, но и като рецептивен, отчасти и имаголожки, като фактор за опознаване на Другия, за привнасяне и адаптация на „чуждото“ в модела на приемащата култура, което допринася за нейното развитие и обогатяване.

2. Реалията се разглежда като функциониращ елемент в оригиналния художествен текст, което и определя нейната рецепция и трансфер в чуждоземното културно пространство.

3. С оглед на унгарската националнообогрена лексика се изследва ролята на заглавието на художествения текст в приемащата литература, като се разглеждат и практиките на озаглавяването в превода, обусловени от конкретно-историческия момент на рецепцията.

4. Правят се съпоставки между оригинал и превод, между стари и нови преводи с оглед на реалите, при което се съпоставят преводачески концепции, обусловени от равнището на рецепцията в дадения момент от развитие на приемащата култура.

5. Издирен, събран и интерпретиран е богат илюстративен материал, който мотивира извеждането на едни или други преводачески решения и дава ярка и пълна картина за проникването на унгарската литература в България с нейни значими имена – Петьофи, Йокаи, Мориц, Ийеш, Ади. Това обогатява и преводаческата практика.

Книгата на Йонка Найденова е първото мащабно изследване у нас на унгарските реалии в контекста на културния трансфер. Особено важно е, че тя има теоретично и практическо значение, подпомага определено и развитието на българската унгаристика като научна и университетска дисциплина. Разработката се основава на новата научна парадигма – антропоцентричната и на основни аспекти на съвременни научни направления, като лингвокултурологията, прагматиката, интеркултурната комуникация, които изследователката допълва с нови идеи и разработки. Това дава основание да я смятаме за принос и в българската теория на превода.

**THE HUNGARIAN REALITIES - OR UNTRANSLATABLE IN
TRANSLATION**

✉ **Dr. Iyana Vladova, Assoc. Prof.**
University of Sofia
Sofia, Bulgaria
E-mail: docvladova@mail.bg